

יצירה אמנותית בקיבוץ

מאת א. קולב

בחייה האמנות הערים של הזמן האחרון רון וטל גם הקיבוץ חלק נכבד. אמני הקיבוץ הארצי נחכנסו בסמינר, שהשתתפו בו יותר משלושים חברים וחברות; והציירים והפסלים של וקיבוץ המאוחד עיכו תערוכה מיצירותיהם בימי הוועידה בגבעתי-ברנר. **הסמינריון של הקיבוץ הארצי** גבעתי-חיבה, מקום סמינריון-הכבוע של הקיבוץ הארצי, נהפך לזמן קצר (וחבל שרק לזמן קצר!) למרכז-אמנות קטן. כאן עברו במשך שלושה שבועות, משעה מוקדמת בבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה, חברי אירגון הציירים והפסלים, בהדרכתם של יוחנן סימון ויעקב ווכסלר. כינוס זה היה דבר בעהו, שכן למן הסמינר האחרון כבר עברו קרוב לשלוש שנים. אותו סמינר התקיים בנהריה, בהדרכתם של מארסל יאנקו ויוחנן סימון; היתה זו נקודת-מיפנה חשובה בהתפתחות האמנות הקיבוצית. תודות לסמינריון-נהריה החלה עבודה בעלת-מתח ומטרה מודעת, נתעלתה הרמה הכללית, ומקרקע הקיבוץ צצו אמנים וגם בגרו, ותערוכה תיהם בערים כבר הוציאו להם מוניטין בקרב הקהל הרחב. הכרח היה להם שיך במפעל זה עתה, לאחר המלחמה. בינתיים נתוספו לקיבוצים, מן העליות המרובות, אנשים חדשים, מחוגגים בכשרון אמנותי וחזורים שאיפת התפתחות ויצירה. הקורס בגבעתי-חיבה היה מוקדש בעיקר להם; בצד כמה "וותיקים", היו הם היסוד השליט. בירגיהם — צעירים בני 18, שעוד לא למדו כלום בתורת-האמנות, אלא שמנסיונות-ביכורים שלהם כבר מדבר העיתון; והיו בחבורה גם כאלה, שכבר הספיקו ללמוד משהו בחו"ל. שני המדריכים ניגשו לעבודה בהתלהבות: הם התחילו, בעצם, בהוראת אל-י-ביית: תוך כדי עבודה מעשית, הקנו לחבורה מושגייסוד בצבעים, ברישום ובקומפוזיציה. המשתתפים ציירו עירוניים, לפי מודל, ציירו טבע-דומם

וודאי: בתערוכה שהתקיימה בסיום הסמינריון בלטו ביותר עבודות ה"חתי קים". התמונות של סניה וואלדמאן (בית-זרע) נעשו חריפות וצבעוניות יותר; הנופים ורישומי-הדמויות של בלומה אודס (כפר-מאסאריק) — גש-תבחו מבחינת יציבות-הקומפוזיציה והשלמות הצבעונית. שרגא וייל (העוגן) הצטיין גם הפעם בסגולותיו הגראפיות החזקות, שהן אצלו תכיד נושאות-אידיאה; אולם הפעם עמד שרגא בנסיון גם בתחום הציור, יוחנן בן-יעקב (הזורע) ניסה בקאליגראפיה התמהונית שלו לתפוס יסודות של המציאות, ונסיונו הוכתר בהצלחה נאה. ואין אלה אלא שמות אחדים מבין הכותרות המעפילים והולכים.

אברהם אמרי (שער העמקים) התקדם יפה גם בציור הקיר שלו, וכדאי להזכיר גם את העבודות של יחזקאל קמחי (נתיבי-חיים), חנו לפיד (עין-השופט), סטפי שלימר (קבוץ לאטינו-אמריקני) רות מארכס (משמרה-העמק) ועוד. חבל שלא הובא מודיק גם לפיסול, אך הפסלים — אהרן אשכנזי (כפר-מאסאריק) חגה בכור (מעברות) וכו' — יצרו בכל זאת, למרות הזמן הקצר, כמה עבודות מושלמות.

תערוכת הקיבוץ המאוחד

במסגרת הוועידה של הקיבוץ המאוחד התקיימו בגבעתי-ברנר כמה תצורות. על התערוכה "הקיבוץ במאבק ובמערכה" כבר מסרנו בשעתו. הפעם יכולים אנו רק לשוב ולהדגיש באיזה טעם אמנותי מטופח, באיזו אדרבה, דאגה ומסירות אורגנה התערוכה. אלא שאלה בפנינו: מה בדעת הקיבוץ לעשות בתערוכה זו עתה, לאחר הוועידה? הגיונית המשאלה — להציגה בארץ כולה. והדעת נותנת כי הקהל — בכל מקום שהתערוכה תוצג — יוכל להתייחס עמק יותר במוצגיה ובלקחה, מאשר בימים הקדחתניים של הוועידה, כשלובר המסתכלים חסרה סבלנות לכך, אך האם אין זה ראוי לחלק בסופר-שלידבר את המוצגים בין הקיבוצים הנוגזים-בדבר?

המפות המפוארות, התיאורים ההיסטוריים המדוקדקים וכו', המספרים את פרשיות המאבקים בעין-גב, בגשר,

ברמת-הכובש, במגרה וכו', יש להעיר בירם, לדעתנו, לכל המקומות האלה, למשמרת בחדר מתאים, לאות ולעדויות עולם לגבורת הקיבוץ. אין להניח יצירות רבות-ערך אלו באבקי-מחסנים. מי שמכיר את אולם-המרתף שמאחורי בית-סירני, עומד נדהם: כשרון-האמצאה וחדוות-העבודה של החברים שינו פני-המקום עד לבלי הכיר. הם הפכוהו כבקסם לאולם-תערוכות כהלכתו — להצגת יצירותיהם של אמני הקיבוץ המאוחד. כשלושים וחמשה אמנים וש-תתפו בתערוכה זו, ובאירגונה רב חלקו של יוסף וריצקי, וותיק תנועת האמנות המודרנית בארץ.

התמונות המוצגות — רמחן שוגה מאוד, בתוכן — הרבה דברי-מתחילים וגם הרבה דילטאנטיות. רוב העבודות — גם בעלות-איכות שבהן — נוצרו בסימן של נאטוראליזם או של סגנון אימפרסיוניסטי מרוסן; לתנופת הדמיון, לעוצמת המיבנה, לביטוי סוגי-גסטיבי — לא יוחד כאן מקום רב. בין העבודות העולות הרבה על הביטוי נציין: ליאו רוט (אסיקים) ויותר הפעם, למען הפלאסטיות היציבה של דמויותיה, על עושרי-הסממנים שנצטיין בו עד כה; דוד גבון (בית-השיטה); אריה דורון (נען); חיים קיווה (נען) — שצייר גם כמה תמונות גדולות בשביל אולם-הישיבות; וכלב קסטל (גבעתי-ברנר), בעל ציור-הקיר בבית-סירני. בצידם יש להזכיר את מרים ברטוב (גברעם), בעלת ציורי-הזכוכית רב-המוג, "הבהלה"; אורי רייזמן (כברי), ש"הרחוב" שלו, ציור של השראה, מעיד על סגולות ציוריות טובות; חיים פליכה (מגרה) ועוד.

בין הפסלים ייזכר במקום ראשון יחיאל שמי (כברי): הוא מציג ראשי-לוחם, חטוב באבן, ו"נערה אינדונזית", פסל מלא חיים ורענונות. עבודות נאות הן גם עירום-האשה של גענו בקר (אפיקים), והציפיר של אריה אמון (יגור).

עריד הפעילות האמנותית בקיבוץ

אין להשוות את תערוכת אמני הקיבוץ הארצי בגבעתי-חיבה עם התערוכה בגבעתי-ברנר. בתערוכה הראשונה הר

צגו רק עבודותיהם של חלק מן החברים, של אלה שהשתתפו בסמינריון; בעוד שהתערוכה בגבעתי-ברנר מייצגת חתך של הציור והפיסול בקיבוץ המאוחד. מכל מקום יש לקבוע, כי בפעילות האמנותית של הקיבוץ הארצי ניכרת הורכה שיטתית יותר, ניכרת גם העזה גדולה יותר לפילוס דרכים חדשות. לא לשוא טורח האירגון של אמני הקיבוץ הארצי, זה שנים, לקרב ול"לכד את חבריה, על-ידי עבודה משותפת, על-ידי ביקורת מתמדת, על-ידי מגע הדדי ומגע עם האמנות המתקדמת בערים; לא לשוא שוקד הוא ליצור ולזמן להם אפשרויות-התכתחות.

עתה החליטו אמני הקיבוץ המאוחד להקים אירגון משלהם, לשים קץ לבדידות, ולהוסיף מכאן ולהבא במשותף. הדברים השמיע דוד גבון בוועידה בעניין האנטרסים של האמנות, היה להם הוי, אין ספק; אבל חובה לתרגם אותם בעקביות לשפת-המציאות. והצעד הבא צריך להיות — שיתוף נכון בין אירגוני-האמנים של שתי הסתדרויות הקיימות. כי לגבי הכרת התפקידים והימטרות אין ניגודים בין השניים; ומבחינה מעשית יכולים הם, במאוחד, להשיג הישגים גדולים יותר, להקים מפעלים בהיקף נרחב יותר (סמינריונים, קורסים להשתלמות, קורסים מיוחדים לתפאורה, לעיסור-ספרים, לתפאורת-במות, תערוכות, סידרות של הרצאות, פרסומים וכו'). כל זה — לא בלבד שיתן לאמן היחיד הרבה ממה שלא ניתן לו עד כה, אלא אף ישפיע השפעתו על חינוך ילדים ונוער לאמנות, על הפצת תרבות אמנותית, ואחרון: על עידון הטעם האסתטי בכל גילויי-החיים בקיבוץ.

ככל שהאמנות הישראלית מוסיפה להתחבט בשאלה: היכן אנו עומדים כיום ואנה נגיע בדרכנו? — כן ראוי לנו לתת דעתנו יותר ויותר על הנעשה בתחומים הנזכרים. שכן האמנות בקיבוץ שוב איננה "האחות הקטנה" של האמנות בעיר, אדרבה: מן ההכרח שתתרום תרומתה לעיצוב הפרצוף הכללי של הציור והפיסול בישראל, ואף יש לה הנתונים לכך, אם כי עדיין לא ניתן להם להתבטא במידה הרצויה.